

00:00:06 Iida

Kun puhutaan juutalaisuudesta, niin pitää vielä muistaa se, että juutalaisuus ei ole uskonto samalla tavalla kuin kristinusko. Ja siis ongelma tässä on se, että koko sana uskonto on protestanttinen termi, joka kuvaa kristinuskoa. Ja sen takia sana uskonto on tosi huono kuvaamaan mitään niin sanottuja muita uskontoja, kuten vaikka buddhalaisuutta, hindulaisuutta, juutalaisuutta. Että juutalaisuus ei ollut siis tunnustuksellista siinä mielessä, että juutalaisuus oli käytännöllistä. Siitä käytetään sanaa ortopraxis niin kun oikea käytänteisyys.

00:00:44 Tuomo

Tervetuloa hyvät kuulijat Suomen Rooman-instituutin Parlatorio-podcastin pariin. Mun nimeni on Tuomo Nuorluoto. Olen instituutin tutkijalehtori ja tämän podcastin juontaja. Tässä jaksossa keskustellaan muun muassa juutalaisuuden historiasta antiikissa ja juutalaisten suhteesta polyteismiin. Vieraana täällä on keskustelemassa Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan tohtorihjelman väitöskirjatutkija Iida Laurén. Tervetuloa Parlatorioon Iida.

00:01:13 Iida

Kiitos. Kiva olla täällä.

00:01:15 Tuomo

Sä oot toki myös meidän instituutin entinen stipendiaatti.

00:01:17 Iida

Joo, se oli hieno vuosi.

00:01:19 Tuomo

Joo, ja sä sun väitöskirjassa tutkit juutalaisia ja heidän suhdettaan polyteismiin antiikissa. Eikö näin?

00:01:25 Iida

Kyllä.

00:01:26 Tuomo

Hyvä ja palataan tähän sitten kohta tarkemmin, mutta ehkä alkuun voisi vähän pohjustaa tätä aihetta. Elikkä yleisesti vähän puhuu juutalaisesta antiikissa, ja että minkälainen asema heillä oli ja miten heihin suhtauduttiin esimerkiksi eri aikoina. Haluatko sä tästä vähän kertoa?

00:01:42 Iida

Joo no siis aloitetaan siitä, että siis juutalaisten asema antiikissa yleensä oli todella hyvä. Meillä on erinäisiä pieniä konflikteja, mutta ne oli tosi lyhyitä ja ne tapahtui lähinnä Välimeren itäosissa. Jolloin sitten jos juutalainen asui vaikka Rooman kaupungissa, niin

elämä oli tosi kivaa. Ja juutalaisia oli ihan kaikissa kansanluokissa, siis orjia, mutta myös vapaita ja kansalaisia. Eli heitä oli ihan kaikenlaista porukkaa.

00:02:10 Tuomo

Okei tää oli Itse asiassa on jopa yllättävä vastaus. Koska tietysti aina ajattelee juutalaisuuden historiaan liittyy paljon vainoja ja muuta ikävää, että tietysti kauheammat näistä 1900-luvulla, mutta jo antiikissa tietysti on ollut muun muassa kaikkea Jerusalemin hävitystä ja erinäisiä karkotuksia kuitenkin Rooman kaupungista. Eikö näin?

00:02:30 Iida

Joo kyllä. Ja siis tämä on itse asiassa tosi mielenkiintoinen kysymys, että miten myöhäinen juutalaisuuden historia on sitten vaikuttanut siihen miten me ollaan tulkittu antiikin juutalaisuutta. Leonard Rutgers kirjoittaa siitä, kuinka 1500-luvulla alkanut ghettojärjestelmä aiheutti sen, että juutalaiset eristettiin omaksi porukakseen, ja kuinka tämän ajattelun seurauksena nykyeurooppalaiset tuppaa ajattelemaan, että juutalaiset olisivat eristäytynyt porukka tai eristetty porukka. Vaikka he eivät olleet. Ja meillä on esimerkiksi pitkään ollut sellainen käsitys, että juutalaiset olisi asuneet omissa juutalaiskortteleissa. Vaikka itse asiassa arkeologinen materiaali osoittaa juuri päinvastoin. Ja sitten toisaalta Karen Stern on tutkinut sitä, että kuinka imperialismi on vaikuttanut juutalaisuuden tulkintaan Pohjois-Afrikassa. Eli kun pääasiassa ranskalaiset, mutta myös italialaiset ja muunmaalaiset tutkijat, jotka oli yleensä katolilaisia munkkeja, tutki juutalaisuutta niin he halusi korostaa sitä, että kyse ei ole pohjois-afrikkalaisista. Vaan kyse on juutalaisista ja tällaisista eurooppalaisista ihmisistä ja sillä he oikeutti sitä, että he ovat sitten saaneet vallata tän alueen. Eli he ajattelivat, että heidän valtauksissaan olisi kyse tällaisesta Rooman perinnön jatkamisesta. Eli siis ihan niinku moderneja ja no ei ehkä enää moderneja, mutta viime aikaisen historian poliittisia kysymyksiä, jotka on sitten korostaneet juutalaisuuden tällaisia eristäytyneitä puolia. Ja sitten tietysti holokausti aivan niinku äärimmäinen esimerkki, mutta siis antiikissa juutalaisilla meni hirveän hyvin, hirveän kivasti ja he olivat jopa etuoikeutettuja.

00:04:02 Tuomo

Ahaa okei tää oli kiinnostavaa tietoa. Sä mainitsit just, mulla oli itse asiassa mietittynäkin kysymyksenä, että missä määrin juutalaiset nähtiin tavallaan jotenkin muusta porukasta erillisenä porukkana. Koska kuitenkin voisi kuvitella, että heidän monoteisminsa joka tietyllä tavalla kielsi jossain määrin näiden muiden jumalten tunnustamisen, josta tietysti päästään kohta sitten sun tutkimusaiheeseen, niin jollain tavalla erotti heidät. Samalla tavalla kuin sitten kristityt myöhemmin, että he kieltäytyy esimerkiksi uhraamasta valtion, jumalten ja keisarin hyväksi. Niin nähtiinkö heidät kuitenkin sitten jotenkin erilaisena porukkana tän takia?

00:04:35 Iida

Joo mä ehkä aloittaisin siitä että kaikki ihmisethän kuuluu tosi moniin eri ryhmiin, eli jokaisella meistä on tosi paljon identiteettejä. Ja mä sanoisin että juutalaiset nähtiin jossain

määrin omana porukkanaan, että niillä oli olemassa sana "juutalaiset" joilla tarkoitettiin ihan niinku tiettyä porukkaa, ja nimenomaan uskonnollista porukkaa. Joskus viitattiin myös geografisesti Juudean alueen ihmisiin. Mut sitten ihmisethän kuuluu tosi moniin ryhmiin, että on esimerkiksi sellainen vähemmistöasemaan ajettu ryhmä kun naiset. Jotka ei tietenkään ole vähemmistöä eikä varsinaisesti yhtenäinen porukka, mutta heitä silti käsitellään yhtenä porukkana, että kyse on samanlaisesta asiasta, että juutalaisten keskuudessa oli hirveän yleinen nimi Markus. Ja sehän on antiikin yleisin nimi muutenkin. Että jos on joku Markus, joka meni torille ja hän osti sieltä vaikka kaalia ja kangasta, niin no siinähan teki. Saattoi olla, että hän oli juutalainen, mutta saattaa olla että ei, että mä sanoisin, että suurimman osan ajasta sillä ei ollut väliä. Niin juutalaisista puhutaan yleensä tosi vähän antiikin kirjallisuudessa, joten heistä ei näytetty olevan erityisen kiinnostuneita.

00:05:45 Tuomo

Joo toi on ihan kiinnostava toi identiteettikysymys. Ja toki meillähän on sitten aina ajatellaan tietysti, että on esimerkiksi juutalaisten roomalaiset, mutta toki monet juutalaiset oli myös roomalaisia, kuten esimerkiksi paavali oli ja tiedetään että hän oli Rooman kansalainen, vaikka ei tiedetä hänen roomalaista nimeään sen kummemmin. Ja sitten on esimerkiksi tällaisia hahmoja kuin Flavius Josefus, historiankirjoittajia, joka sitten kirjoitti tästä juutalaishätyästä, jossa sitten Jerusalemin temppeli hävitettiin. Eli näitä roomalaistuneita juutalaisia varmasti oli hyvin paljon Roomassa myös. No osaatko sä sanoa, että kuinka paljon siis ihan Rooman kaupungissa esimerkiksi oli vaikka juutalaisia, ja sitten jatkokysymyksenä samantien tähän, että kasvoiko tää määrä sen jälkeen kun Jerusalemin temppeli hävitettiin?

00:06:40 Iida

Voi kunpa osaisin kertoa. Valitettavasti me ei tiedetä juutalaisten lukumääriä mistään kaupungista, ei edes Jerusalemin alueelta. Mut siis pitää huomauttaa, että eihän me tiedetä myöskään kaupunkien asukasmääriä. Että ne arviot heittelee ihan hirveästi. Ja sitten kun me yritetään laskea uskonnollisen ryhmän ihmisten määrää, niin se on ihan hirveän ongelmallista myös nykypäivänä. Mieti vaikka, että miten me voitaisiin laskea, että kuinka monta kristittyä suomessa on? Nykyään meillä on kirkkojen rekisterejä eli me voitaisiin laskea, että kuinka moni ihminen on kirkon jäsen luterilaisen tai muun kirkon tai kuuluu johonkin uskonnolliseen organisaatioon, mutta sitten on myös ne kristityt, jotka ei ole minkään organisaation jäseniä ja varsinkin se iso porukka jotka on jäseniä mutta eivät niin sanotusti uskovaisia, eli tällaiset niin sanotut arkikristityt. Eli se on myös määrittely kysymys, että kuka nyt sitten kuuluu siihen uskonnolliseen ryhmään ja kuka ei. Ja esimerkiksi että miten usein sitä uskontoa pitää jotenkin ilmentää, että sä kuulut siihen ryhmään ja miten usein et. Ja sitten ihmisten päiden sisäänhän me ei valitettavasti voida päästä ja vielä se, että vaikka ihminen itse kokisi olevansa vaikka juutalainen tai kristitty, niin sitten kaikki muut juutalaiset tai kristityt eivät välttämättä ole samaa mieltä. Eli olisi tosi kiva jos meillä olisi tällaista tietoa, mutta meillä ei ole tällaista tietoa edes nykypäivästä.

00:08:00 Tuomo

Niin ja sitten toki vielä ulkopuolisten silmissä vaikkapa voisin kuvitella, että tiettyyn pisteeseen asti esimerkiksi tämmöisten roomalaisten yleisestä näkökulmasta juutalaiset ja kristityt niputettiin ikään kuin samaksi porukaksi, että siinä ei nähty mitään eroa niiden välillä.

00:08:13 Iida

Joo kyllä. Ja siis kun puhutaan vielä muinaisajoista ja me ollaan pääasiassa arkeologisen materiaalin varassa, niin mehän tunnustetaan juutalaisiksi tai kristityiksi ne ihmiset, jotka näyttää siltä jotain selkeitä merkkejä. Eli ihmisellä pitää olla vaikka hautakivessään risti tai kristogram tai menora tai siinä pitää lukea shalom tai hänellä pitää olla eksklusiivisesti juutalainen nimi. Mutta tää tarkoittaa sitä, että suurinta osaa juutalaista me ei voida tunnistaa. Ihan niinku että jos katsoo ihmisiä kadulla, niin ei me osata sanoa heistä suurimmasta osasta, että mikä heidän uskontonsa on.

00:08:46 Tuomo

Niin aivan se varmaan joo tosiaan riippuu just siitä, että kuinka tärkeä osa se on ollut heidän omaa itsemäärittelyään, että kuinka paljon halunnut, vaikka siihen omaan hautakiveensä sitten sitä tuoda ihmisille julki.

00:08:56 Iida

Ja huomautetaan vielä, että jos siinä hautakivessä on vaikka menora, niin senhän on laittanut siihen joku muu kuin tää itse kuollut ihminen.

00:09:05 Tuomo

Joo, luonnollisesti. No mutta kuinka paljon me esimerkiksi Rooman kaupungin alueelta, mitä nyt jos mietitään arkeologisia jäänteitä ja tekstuaalisia jäänteitä vaikka piirtokirjoituksia, niin kuinka paljon meillä on vaikka juutalaisten selvästi tekemiä tekstejä? Siis vaikkapa just piirtokirjoituksia, jotka minun käsittääkseni usein on nimenomaan kreikaksi eikä latinaksi, eikö näin? Ja sitten toisaalta synagogien ja katakombien jäänteitä, jotka on selvästi juutalaisiin niinkun yhdistettävissä.

00:09:28 Iida

Joo siis niitä on melko paljon Roomassa. Siis meillä on säilynyt ihan valtavasti piirtokirjoituksia ja myös sargofageja, että puhutaan monista monista sadoista pelkästään Vigna Randaninin katagombista on säilynyt joku reilu 200 piirtokirjoitusta eli siis todella paljon. Mutta sitten taas niistä synagogista meillä on säilynyt pelkästään mainintoja. Eli piirtokirjoituksessa mainitaan synagogia, mutta sitä itse synagogaa ei ole löydetty. Mikä varmasti johtuu sitten Rooman myöhemmästä rakennuksesta.

00:09:57 Tuomo

Mut Rooman lähialueella on esimerkiksi Ostiassahan on säilynyt jonkin verran sitten synagogaa.

00:10:02 Iida

Joo kyllä ja siis se on todella harvinainen tapaus ja hienoa, että se on säilynyt. Siinä on tietysti syynä se, että siihen päälle ei rakennettu heti mitään.

00:10:08 Tuomo

Joo, tää on toki ongelma Rooman kaupungissa, että se on ollut jatkuvasti asuttuna niin sinne sitten ihmiset on tupannut omia tönöjään rakentamaan päälle. No joo tässä nyt sanoit, että juutalaisilla oli todella hyvä tavallaan tilanne antiikissa ainakin verrattaen sitten varmaan moniin myöhempiin aikoihin, mutta toki antiikkiinkin sisältyy tai sinnekin liittyy näitä tällomaisia huonompiakin periodia heille. Että Rooman kaupungista kuitenkin heitä karkotettiin silloin tällöin mun käsittääkseni, ja ne kuitenkin kapinoi myös välillä roomalaisvaltaa vastaan. Kuuluisin on just tää 66-vuonna alkanut kapina, jonka seurauksena sitten Jerusalemiä piiritetiin ja sitten tää heidän koko uskonnollinen keskuksensa eli temppeli hävitettiin ja sen jälkeenhän sitä ei enää rakennettu. Osaatko sä tästä kertoa, että vaikuttiko tämä jotenkin radikaalisti koko tähän juutalaisuuden olemuksen antiikissa, tämä kyseinen tapahtuma eli tämä temppelihävitys?

00:11:05 Iida

Joo no siis sehän ehkä se kaikkein suurin muutos mikä juutalaisuudessa tapahtui antiikissa eli koko keskuskultti tuhoutui. Kuvittele jos Suomessa yhtäkkiä koko luterilaisen kirkon organisaatio häviäisi, se vetää hiljaiseksi. Ja suurin osa antiikista on siis tätä niin sanottua toisen temppelin juutalaisuutta, jolloin juutalaisuuden se kulttikeskus oli Jerusalemissa ja sitten oli vain muita yhteisöjä, jotka oli yhteydessä siihen kulttikeskukseen. Eli kyse oli vähän niinku tällaisesta keskusjohdosta. Jos muistellaan Mooseksen kirjoja, niin niissähän oli ihan valtavasti ohjeita, että miten pitää toimia. Ja nää ohjeet keskittyi nimenomaan siihen Jerusalemin keskuskulttiin, eli ne on sellaisia ohjeita, jotka on relevantteja, erityisesti papistolle, jotka toimittaa näitä uhreja ja seremonioita, jolla on tietynlaisia vaatteita ja esineitä. Mutta sitten taas suurinta osaa juutalaisten elämästä eli sen ihan niinku kadun perushemmon elämää ei kuvatakaan. Eli jouduttiin miettiä uudestaan, että mitä me nyt tehdään, miten tää homma järjestyy? Muutos oli alkanut jo hellenistisellä ajalla. Meidän ekat synagogat ajoittuu 240-220-luvulle ennen ajanlaskua, eli sinne Aleksanterin jälkeiseen aikaan, ja silloin siis juutalaisdiaspora syntyi, juutalaisia muutti ihan valtavasti ympäri välimerta ja oli tosi isoja yhteisöjä. Ja he sitten alkoi kokeen tarvetta, että he tarvitsevat jonkunlaisen tilan, missä he voi toimia yhdessä ja sitten syntyi synagoga. Eli niin kun yhteen tuleminen.

00:12:31 Tuomo

Niin niin totta. Joo syn-ago-g.

00:12:33 Iida

Joo.

00:12:34 Tuomo

Kirjaimellisesti yhteentuleminen kreikaksi. Joo.

00:12:35 Iida

Ja siis se tarkoittaa sitä, että kun temppeli tuhoutui niin tämä järjestelmä oli jo tosi vanha. Se oli toiminut parisataa vuotta eli synagogajärjestelmä oli vanha ja se ehkä myös osaltaan pelasti juutalaisuuden, koska niitä yhteisöjä oli olemassa ja ihmisillä oli tapa elää juutalaisuutta. Vaikka he eivät ole jatkuvassa yhteydessä keskuskultiin. Eli silloin kun se keskuskultti tuhoutui niin vähän niinku leikattiin pää pois, mutta se loppu kroppa jäi elämään.

00:13:00 Tuomo

Niin ne lonkerot sitten ulottui kuitenkin joka puolelle. Ja mun käsittääkseni tosiaan vielä tän jälkeen roomalaiset, välttääkseen näitä tulevia kapinoita, jotka myöskään ei täysin onnistunut koska niitäkin sitten tuli, niin he ikään kuin ripotteli näitä juutalaisia tietoisesti vähän eri puolille, jotta ne ei olisi niinku kaikki samassa paikassa siellä ainakaan liikaa yhdessä paikassa.

00:13:21 Iida

Joo, se on hirvittävän yleistä. Tunnetaan myös neuvostoliiton ajoilta.

00:13:25 Tuomo

Joo.

00:13:26 Iida

Mutta se kaikkein isoin muutos mitä toisen temppelin tuho sai aikaan oli, että juutalaisuudesta tuli kirja uskonto. Sitä aiemmin se ei ollut. Meillä oli suullinen traditio ja meillä oli se papisto, joka pyörittää kulttia, mutta ihmisillä oli todella vähän tekstejä ylipäänsä hallussa niinku fyysisinä objekteina. Sitten oli tällainen jonkinlainen suullinen traditio, joka on suullinen, joten se ei ole säilynyt. Sitä suulista traditiota alettiin kirjoittaa ylös myöhäisantiikissa. Ja tätä kirjaa kutsutaan nimellä Talmudit eli oli Jerusalemin Talmud ja Babylonian Talmud. Ja jo ennen temppelin tuhoa oli olemassa tällaisia oppineita ihmisiä, joita kutsuttiin rabbeiksi, niin he sitten pikkuhiljaa nousi myöhäisantiikissa ja heistä tuli niitä juutalaisuuden niin sanottuja johtajia. Mutta rabbit vaikutti erityisesti Babylonian alueella, mikä tarkoittaa, että se on tosi kaukana Välimerestä ja esimerkiksi Rooman juutalaisyhteisöstä. Ja on ehdottomasti hyvä kysymys, että millainen yhteys heillä sitten oli. Ja tää on asia josta tutkijat on aika eri mieltä.

00:14:23 Tuomo

Niin niin, että nää tavallaan eri diasporat miten ne niinku on ollut tai tää diasporan eri äärilaidat miten ne on ollut, ikään kuin onko niillä ollut mitään yhteyttä keskenään. Koska sitten tietysti niillä alueilla mihin nää sitten juutalaiset on, niin nehän tuppasi sitten usein muodostamaan keskenään aika tiiviitä yhteisöjä tietysti kyllä just näiden synagogien ympärille.

00:14:42 Iida

Joo just näin. ja siis otetaan vielä huomioon se, että antiikissa matkustaminen oli vaikeata ja varsin harvinaista, että suurin osa ihmisistä eivät matkustaneet tosi paljoa. Niin se, että odotettaisiin, että olisi joku tällainen yli-Välimerellinen juutalaisyhteisö, niin varmasti jossain määrin sellaista yhteishenkeä oli. Mutta sitten kun ajatellaan sen yksilön arkea, niin ei hän ollut yhteydessä ympäri Värimeren eläviin juutalaisiin, vaan hän oli osassa paikallista yhteisöä. Eli se paikallinen konteksti korostuisi enemmän ja se tarkoittaa sitä, että se joku rabbi siellä Babyloniassa oli hänelle todennäköisesti hyvin etäinen henkilö. Ja ehdottomasti aina kun puhutaan uskonnollisista auktoriteeteista, niin pitää kysyä, että miten hyvin se tämä yksi auktoriteetti edustaa kaikkia ihmisiä. Eli esimerkiksi Suomessa, vaikka arkkiepiispa, edustaako arkkiepiispa kaikkia Suomen luterilaisia ja ovatko kaikki Suomen luterilaiset samaa mieltä hänen kanssaan vai ei. Ja Suomi on vielä hyvin pieni alue.

00:15:36 Tuomo

Niin kyllä, kiinnostavia kysymyksiä. Mä mietin tässä, että kun sä sanoit että roomalaiset ei hirveästi juurikaan puhu juutalaisten, että niitä ei hirveästi se kiinnosta. Mutta silloin kun ne asiasta mainitsee, roomalaiset kirjoittajat, niin ymmärsikö ne siis juutalaisten tapoja, käytäntöjä hyvin ja onko siellä mitään hämmennystä sen suhteen? Mä tiedän nyt et ainakin sitten myöhemmin kristittyjen tapauksessa siellä on, onko se nyt Kleiniuksella aika niinku ettei ole ihan käsittänyt että mistä on kyse.

00:16:04 Iida

Joo siis toi on tosi vaikea kysymys. Siis ongelma on se, että koska roomalaiset mainitsee juutalaiset niin vähän niin ne mainonnat on tosi lyhyitä. Niin sitten niistä lyhyistä maininnoista ei oikein voi sanoa, että mitä he sitten ajatteli. Mut siis he mainitsee sellaisia pieniä yksityiskohtia, kuten vaikka sapatinvieton. Se oli yleisesti tunnettua, ja sitten että juutalaiset tapasi syödä erikseen eli tiedettiin että on tällaisia ruokavaliojuttuja. Mutta sitten esimerkiksi juutalaisten ulkonäöstä ei ole mitään mainintoja. Eli vaikuttaa siltä, että juutalaiset on näyttäneet ihan samalta kuin kaikki muutkin, eli silläkin tavalla uponnut massaan.

00:16:39 Tuomo

Joo toi on kiinnostavaa ja sitten kun sä mainitsit aikaisemmin niistä nimistäkin että jos ei ole jotenkin selvästi juutalainen nimi ihmisellä, niin ei välttämättä voi tunnistaa. Ja siis monilla juutalaisillahan oli ihan tavalliset roomalaiset nimet niin kuin kellä tahansa, ettei sitä nimestä välttämättä voi todellakaan päätellä sitä asiaa.

00:16:54 Iida

Joo siis suurimmalla osalla ja myös kreikkalaisia ja egyptiläisiä.

00:16:58 Tuomo

Joo ja kreikkahan tosiaan oli niinku Roomassakin just tää heidän ykköskielensä sitten

ilmeisesti tai kaikesta päätellen. Toki heprean kielisiä dokumenttejahan meillä on myös säilynyt jonkin verran Roomasta.

00:17:08 Iida

Joo siis antiikin juutalaisuus oli kreikan kielistä. Ja kreikankielisiä lähteitä me tunnetaan. Eli jo hellenisessä Egyptissä kirjoitettiin Septuagintaa, käännettiin hepreankielisiä juutalaisia tekstejä kreikaksi ja sitten piirtokirjoitusaineistossa ja papyruksissa suurin osa on kreikankielisiä. Latinaa käytettiin myös ja meillä on siis esimerkiksi Pohjois-Afrikassa ja Pohjois-Italiassa alueita, joissa latina oli tosi iso kieli juutalaisten keskuudessa ja se on tosi mielenkiintoinen kysymys, että oliko olemassa jonkunlaista latinankielistä juutalaista traditiota. Koska sellaista ei ole säilynyt ollenkaan. Eli jos sellainen oli, niin se on jotain mitä me ei tunneta ollenkaan. Mikä sitten voisi mahdollistaa sen, että on voinut olla hyvin paljon variaatiota juutalaisuudessa, koska myös Septuaginta ja hepreankielinen raamattu on hyvin erilaiset.

00:17:57 Tuomo

Joo ja sitten samoin just tää historioitsija Flavius Josefus, niin hänkin kirjoittaa kreikaksi tietysti niin joo.

00:18:03 Iida

Kyllä, vaikka hänellä oli vähän ongelmia kreikan kanssa, mutta silti.

00:18:06 Tuomo

Mutta ihan kelpo teoksen onnistui kirjoittamaan.

00:18:07 Iida

Joo kyllä. Mutta heprean kielihän sitten hävisi lähes kokonaan, että se oli tällainen rituaalinen kieli, että lähinnä juutalaiset sanoo hepreaks Shalom rauhaa, niinkun moi.

00:18:19 Tuomo

Niin joo, osaatko sä sanoa, että mistä asti juutalaisia oli roomassa?

00:18:23 Iida

Sehän on tosi vaikea kysymys. Siis mä alottaisin tämän homman Aleksanteri Suuresta, eli silloin kun Aleksanteri Suuri valloitti tämän Juudean alueen puhutaan aina 320-luvusta ennen ajanlaskua, niin silloin juutalainen diaspora alkoi ja juutalaisia levisi ympäri Välimerta sekä vapaaehtoisien muuton seurauksena että sitten orjakaupan seurauksena. Ja meidän varhaisimmat maininnat juutalaisista ajoittuu, siis varhaisimmat maininnat juutalaista Roomassa, ajoittuu keskitasavallan ajalle eli samoihin aikoihin. Eli näyttää siltä, että ne ekat kontaktit on tulleet heti kun diaspora on alkanut, vaikka Roomahan oli silloin vielä aika pieni niin kuin geografisesti. Että kyse on voinut olla orjakaupasta ja sitten toisaalta ihan vaan kaupankäynnistä. Mutta sitten mitä myöhemmäksi mennään historiassa, niin sitä enemmän niitä mainintoja on, että myöhäistasavallasta me tiedetään, että heitä oli

paljon. Cicero mainitsee, että juutalaisia oli runsas joukko, mutta ei mitenkään positiivisessa mielessä.

00:19:20 Tuomo

Niin niin ja Caesarin jotenkin tästä suhteesta heihin myös tiedetään jotain mun käsittääkseni.

00:19:25 Iida

Joo siis Caesar oli juutalaisten ystävä, mikä oletettavasti on ollut lähinnä poliittinen päätös. Toki hänen motiiveja voi aina miettiä, mutta juutalaiset olisi voineet auttaa Caesaria saamaan valtaa täällä itäosissa Välimerä. Mikä oli hänelle sitten haastavampaa.

00:19:42 Tuomo

Joo ja sitten Caesarin tietysti tämä myöhempi vastustaja Pompeius oli liittänyt Juudeaan myös ikään kuin tällaisen vasallikuningaskuntana sitten osaksi Roomaa.

00:19:52 Iida

Just näin, mutta siis Caesarilla oli diilejä juutalaisten kanssa, eli heillä oli sopimus, että juutalaiset eivät joudu palvelemaan armeijassa. Me ei tiedetä tarkasti, että kuinka monta ihmistä sitten jäi pois armeijasta tän takia tai jäi saamatta armeijaan. Mutta oletettavasti kyse ei ole mistään merkittävistä luvuista varsinkaan niinkuin Rooman armeijan mittapuussa.

00:20:10 Tuomo

Joo aivan. Eli siis toisin sanoen juutalaisten lukumäärää ei osata sanoa Roomassa, mutta niitä oli kuitenkin sen verran, että Cicero mainitsee heidät tällaisen ryhmänä ja he olivat tällainen jonkinlainen selvästi tunnustettu erillinen ryhmänsä kuitenkin jollain tavalla.

00:20:27 Iida

Just näin joo.

00:20:28 Tuomo

Niin totta, ja nykyäänkin Roomassahan taitaa olla yksi Euroopan vanhimmista, ellei peräti vanhin juutalaisyhteisö. Siis tällä hetkellä. Sä mainitsitkin sen Rooman gheton joka 1500, Oliko se nyt 1555?

00:20:40 Iida

5 joo.

00:20:41 Tuomo

Perustettiin kyllä, ja siellähän se edelleen se alue on.

00:20:45 Iida

Ja siis juutalaisistahan on ehdoteltu, että olisiko he asuneet erityisesti Trasteveren alueella ja varmasti heitä sielläkin on ollut, mutta näyttää siltä, että ihan ympäri kaupunkia.

00:20:54 Tuomo

Niin siis antiikissa ja myöhemmin, vai?

00:20:56 Iida

Siis antiikissa.

00:20:57 Tuomo

Joo kyllä. No siis ja sitten mehän tiedetään, että siellä Trasteveren alueella on, joka siis on tässä Tiberin toisella puolella sananmukaisesti trans Tiberin eli toisella puolella Tiberia, niin siellä oli näitä tämmöisiä itämaisia ja vierasmaalaisia muun muassa kultteja. Siellä oli syyrialaisen tää kulttipaikka ja on näitä Isis-jumalattaren kulttiveistoksia löytynyt ja sieltä omankin asuinalueeni Monteverden kupeesta muun muassa.

00:21:22 Iida

Joo kyllä, ja siis Monteverdessä siellä Trastevere lähellähän oli iso juutalaiskatakombi.

00:21:28 Tuomo

Aivan totta. Joo kyllä.

00:21:29 Iida

Joo sieltä on säilynyt ihan tosi paljon piirtokirjoituksia. Ne on nykyään vatikaanimuseossa pääasiassa, mutta valitettavasti tämä katakombi on sortunut, ja siellä on nykyään modernia rakennusta päällä, joten tää katakombi tunnetaan aika huonosti.

00:21:41 Tuomo

Okei mut se tiedetään sen olemassaolo ja sieltä on löytynyt kuitenkin piirtokirjoituksia?

00:21:46 Iida

Joo kyllä, ja siellä siis käytiin ennen kuin se sortui, mutta tutkimus jäi kesken koska se sortui.

00:21:59 Tuomo

No mutta tää on ollut ihan kiinnostavaa mitä sä oot sanonut. Koska tietysti kun puhutaan juutalaisuuden historiasta, niin ensimmäisenä ihmisellä monesti tulee mieleen antisemitismi ja vainot ja tällainen. Niin tosiaan että antiikissa sitten kuitenkin tilanne oli kohtuullisen hyvä lukuunottamatta sitten tietysti näitä Jerusalemin hävitystä ja muita kapinoita ja tämmöisiä lyhyempiä karkotuksia ja vainoja, joita sitten tietysti kristitytkin kohtasi. Ja tästä päästäänkin itse asiassa tähän, että koska syy siihen miksi esimerkiksi vaikka sitten kristittyjä myöhemmin vainottiin, monestihan liittyy juuri tähän, että he eivät ikään kuin suostuneet uhraamaan sitten näille jumalille ja keisarille, josta esimerkiksi

keisari Decius tekisi tästä pakollisen 200-luvulla. Josta kristityt kieltäytyi, ja heitä sitten vainottiin. Ja tästä päästään tosiaan tähän sun tutkimusaiheeseen eli juutalaisten suhteeseen polyteismiin. Miten tota, miten juutalaiset vaikka suhtautuu keisari, tai siis hallitsijakultteihin laajemminkin?

00:22:51 Iida

Joo siis tää on tosi mielenkiintoinen aihe. Ja siis tää pitää aloittaa jo sieltä siis muinaisilla ajoilta Israelin ja Judeean monarkioista.

00:22:58 Tuomo

Muinainen rooma ei ole riittävä muinainen.

00:22:59 Iida

Joo ei, ei kyllä. Mut siis hallitsijan ja jumalan yhteys on aina ollut todella läheinen. Ja siis tää messias, jota juutalaiset odotti, hän oli nimenomaan ihminen, joka oli heidän hallitsijanaan sitten toimisi. Eli niinkun jumalan tukema hallitsija ja kuningas Daavid oli ihan valtavan iso nimi. Ihan valtavan tärkeä hahmo ja siis niinku jopa sanastollisesti niin kuin voimakkailla ihmisillä ja jumalilla on yhteyttä. Ja siis nykyajattelussahan on ihan täysin eri asia, että onko joku henkilö, jumala vai ihminen. Se on täysin selvää ja sitä rajaa ei voi ylittää. Eli meidän näkökulmasta on täysin absurdia, että jostain ihmisestä tulisi jumala, mutta sitten myös kreikkalaisessa ja roomalaisessa ajattelussahan on täysin normaalia, että ihminen on niin sanotusti geneettisesti jumalallinen niinku vaikka Julius Caesar. Eli meillä on lähes koko aristokratia, on jumalten jälkeläisiä, eli sitä rajaa ylitettiin jatkuvasti. Ja esimerkiksi tällainen heros kun Amfiaros, niin hänhän oli niinku geneettisesti kyllä jo sukua jumalille, mutta me tunnetaan hänet mytologiasta ihmisenä, mutta silti hänellä oli kreikassa, Oropoksessa kultti ja häntä palvottiin jumalana.

00:24:10 Tuomo

Joo ja tässä tietysti myös päästään tähän, että tietyllä tavalla itäisen ja läntisen Välimeren eroihin. Että idässähän oli pitkään Egyptissä ja hellenistisessä kuningaskunnissa ja muualla oli pitkään ollut traditio, just tämä, että elävääkin ihmistä voitiin jo palvoa jumalana, kun taas lännessä tää ei ollut ikään kuin vaihtoehto, vaan siellä sitten esimerkiksi kuoleman jälkeen ihmistä saatettiin korottaa jumalaksi, vaikka keisarit. Mutta taas idässä heitä palveltiin jumalina jo elinaikanaan.

00:24:34 Iida

Joo, siis minä sanoisin että ylipäänsä siis antiikin ajattelussa sellainen jumalan ja ihmisen raja oli tosi häilyvä, ja se on raja joka on mahdollista jopa ylittää. Eli ihmisestä voi tulla jumala. Tai toisaalta jumala voi kuolla vaikka jumalat periaatteessa on kuolemattomia.

00:24:52 Tuomo

Niin ehkä tässä mielessä varmaan sitten, kun rupesin miettimään tätä ristiinnaulitsemisjuttua, niin tota ehkä se ei sitten tavallaan tuntunut mitenkään ihmeelliseltä tässä mielessä

roomalaisesta näkökulmasta, että okei, no noi palvelee tuota tyyppiä jumalana ja se jumala kuoli.

00:25:07 Iida

Niin, että ai hän on jumalan poika. No niin minäkin.

00:25:11 Tuomo

Okei, mutta ei mennä nyt siihen sen tarkemmin. Mutta niin, tuliko tästä tosiaan ristiriitoja juutalaisten... tai vai sietikö roomalaiset jotenkin sitä, että juutalaiset ei uhraa jumalalle vai uhrasiko juutalaiset myös näille keisarille ja muille?

00:25:25 Iida

Siis hellenistisessä egyptissä meillä on piirtokirjoituksia, jossa juutalaiset osallistuu dedikaatioihin, jotka tehdään deifikoitujen tolemaiosten, jotka elää edelleen eli elävien jumalien nimessä, ja joihin liittyy sitten egyptiläisiä ja kreikkalaisia jumalia. Ja tällainen toiminta ei näytä olleen yleistä juutalaisten keskuudessa. Niitä piirtokirjoituksia on vaan ihan muutamia, mutta sitä siis tapahtui. Eli näyttää siltä, että hellenisessä egyptissä juutalaiset ei olleet vielä ehkä päättäneet tästä asiasta, että mitä mieltä me yleisesti ollaan, joten ihmiset sai ehkä tehdä sitten vähän miten haluaa. Eli toisin sanoen niin sanottu monoteismin vaatimus ei ollut vielä kovin voimakkaasti artikuloitu ja sitä ei ehkä edes ollut kaikilla ihmisillä. Mut sitten taas kun tullaan Roomaan, niin Caesar on ihan valtavan tärkeä hahmo, koska Caesar oli juutalaisten ystävä ja niinku me historiassa tiedetään, niin Caesar voitti. Ja Caesarin perintönä Rooman keisarit oli juutalaisten ystäviä pääasiassa eli juutalaisilla oli siis etuoikeuksia, jotka heillä on vain jatkuu koko ajan esimerkiksi se, että jos vilja jaettiin sapattina niin juutalaiset sai hakea sen seuraavana päivänä, eli he saivat kunnioittaa sapattia. Ja juutalaiset teki piirtokirjoituksia ja siis kunnioitti keisarin puolesta eli ei jumalallista keisaria, vaan he kunnioittivat jumalaa keisarin puolesta. Näyttää siltä, että heille oli tärkeää, että he eivät halua kunnioittaa jumalaa keisarina, mutta he kiersivät tämän asian tällä lailla mukavasti.

00:26:52 Tuomo

Ja sitten katsottiin vähän niin kuin sormien läpi tätä asiaa.

00:26:55 Iida

Se ei haitannut kunnes tuli Caligula. Caligulallahen oli hyvin voimakas tarve, että hän on jumala ja häntä pitää kunnioittaa asiaan kuuluvasti jumalana. Ja Caligula alkoi vaatia, että myös juutalaisten pitäisi näin tehdä ja tilanne meinasi jo eskaloitua tosi pahasti, mutta sitten Caligula kuoli.

00:27:12 Tuomo

Joo hänet murhattiin tosiaan.

00:27:14 Iida

Se ratkaisi tämän asian. Sitä ei enää nostettu pöydälle, annettiin olla. Eli ongelmaa ei varsinaisesti ratkaistu, se vaan siirrettiin syrjään, mikä oli ehkä poliittisesti helppoa.

00:27:23 Tuomo

Niin niin okei joo. No se sitten onneksi hoitui niin näppärästi. Sitten kuulijoille silleen vain yleisenä sivukommenttina, että jos joku ihmettelee että miksi Iida sanoo "kaisar" ja mä sanon "Keesar" niin tää liittyy siihen että tässä latinan opetuksen traditioissa suomessa on eroja, että Turussa on ollut perinteisesti tapana ääntää "Kaisar" ja Helsingissä "Keesar".

00:27:41 Iida

Kunhan ei ikinä "seessar".

00:27:44 Tuomo

Sitten puhutaan salaatista. Mut okei tää oli kiinnostavaa tää mitä sä äsken kerroit Caligulasta ja muusta. Mä rupesin miettimään että okei no nyt on tää hallitsijakultti toki, mutta sun aiheena on nimenomaan polyteismi joka taas indikoi että siellä on useita jumalia tai useiden jumalten palvontaa tai niihin uskomista. Niin minkälaista evidenssiä meillä on siitä, että juutalaisten keskuudessa ei olla tosiaan oltu kovin tiukan monoteistisia sitten, tai kaikki ei ole ollut?

00:28:15 Iida

Joo no siis ensinnäkin meillä on koko heprealainen raamattu.

00:28:18 Tuomo

No niin okei.

00:28:19 Iida

Joo, mutta mä en tutki sitä, se on noilla muinaisten aikojen exegeeteillä. Mä tutkin näitä uudempia aikoja, eli antiikkia.

00:28:25 Tuomo

Mutta siis että vanhassa testamentissa on viitteitä polyteismistä?

00:28:28 Iida

Kyllä todella paljon. Siis tämä tällainen monoteistinen retoriikka lähti yleistymään vasta sen jälkeen, kun juutalaisten ensimmäinen temppeli oli tuhottu 500-luvulla. Eli se raamatun tarina on, että juutalaiset olivat jumalan kansaa, mutta rikkoivat jumalaa vastaan jatkuvasti, joten jumala antoi Babylonian tuhota Jerusalemin. Ja rankaisuna sitten juutalaiset lähetettiin pakkosiirtolaisuuteen Babyloniaan. Ja sitten kun he sai palata täältä niin he rakensi toisen temppelin uudestaan ja niin kun alkoi uudestaan asuttaa Jerusalemlausta. Se on siis se raamatullinen kertomus. Sen historiallisuudesta voidaan sitten toki keskustella.

00:29:06 Tuomo

Eikös tämäkin temppeli muuten sitten tuhoutunut, ja sitten se kolmas oli tää kuningas Heroideksen rakennuttama silloin 20 ennen ajanlaskua tai sitä luokkaa.

00:29:13 Iida

Joo siis se ensimmäinen temppeli on hyvin tällainen legendaarinen ja sitten tarina on että kuningas Salomo olisi perustanut sen, ja se tuhoutui tällöin 500-luvulla ja sitten hän rakensi toisen temppelin ja sitten toinen temppeli on se mikä sitten tuhoutui vuonna 70 jälkeen ajanlaskun. Mutta siinä oli toki paljon rakennusvaiheita, eli sitä on rakennettu uudestaan ja paranneltu moneen kertaan. Mutta siis tällöin kun alun perin siis monarkioiden aikaan meillä oli tällainen Jahve niminen jumala, joka näytti olevan tällainen kansallisjumala. Eli tällä Juudan heimolla, eli Juudea oli nimenomaan se maa, jossa oli Jerusalemin pääkaupunkina, niin Juuda heimolla oli tällainen jumala. Ja sitten muilla kansoilla oli muita jumalia. Eli koko lähtökohta oli hyvin polyteistinen. Mutta sitten kun Jerusalemi tuhouttiin, Juudan heimo hajautui kaikkialle, niin alettiin kehitellä tällaisia ajatuksia, että jumala olisikin universaali ja tää on se ensimmäinen askel kohti monoteismin ideaa. Eli puhutaan tällaisesta Esran ja Nehemian ajasta, eli vasta sen toisen temppelin perustamisesta. Ja tällöin koko idean monoteismista oli innovaatio. Se oli aivan täysin uutta. Koko maailma oli polyteistinen, eli he näkee tän asian aivan eri näkökulmasta kuin sitten taas nykyihminen. Joka tällaisessa kristilliskeskeisessä maailmassa elää hyvin monoteistisessä yhteisössä. Mut heille monoteismi oli ihan uutta, eli kyse on persialaisajan ilmiöstä. Ja siihen on voinut vaikuttaa tällainen zarathustralainen ajattelu myös, jossa on kaksijakoista jumaluutta. Jos puhutaan monoteismista, niin kuka tahansa luterilainen varmaan alkaa ajatella 10 käskyä ehkä. On tällainen käsky "minä olen herra, sinun jumalasi, sinulla ei saa olla muita jumalia", mutta se heprean käskyhän kuuluu, että "sinä et saa palvoa muita jumalia minun edelläni".

00:30:56 Tuomo

Eli siinä ei tavallaan kielletä niiden muiden olemassaoloa kuitenkaan.

00:30:58 Iida

Juuri näin. Eli puhutaan monolatriasta. Se tarkoittaa sitä, että on yksi tällainen tärkeä meidän porukan jumala ja sitten on nuo muut jumalat. Mutta niin kauan kuin monolatria on tolerantia, niin näitä muita jumalia saa myös kunnioittaa, se ei haittaa. Mutta sitten kun monolatriasta antiikkiin aikana tulee pikkuhiljaa intoleranttia, niin sitten niitä muita jumalia ei saakaan enää kunnioittaa. Esimerkiksi sitä Rooman keisaria ja sitten lähestytään tällaista monoteismin ideaa. Mutta siis yhä edelleen abrahamisissa uskonnoissa on hyvin paljon yli-inhimillisiä entiteettejä monoteistisiksi uskonnoiksi. Eli siis vaikka kristinuskossakin meillä on enkeleitä, meillä on kolminaisuusoppi, meillä on pahoja henkiä, jopa saatana, hyvin moninaisia tällaisia jumalallisia hahmoja. Ja kristityille on aina ollut tosi tärkeätä, että kyse on monoteismista ja sitä teoriaa kehitellään tosi paljon, mutta se on vaikeata. Ja siis tällä monoteismikysymyksellä myös se, että mitä pyhimykset sitten on.

00:31:56 Tuomo

Niin joo se on kanssa aika tällainen border line.

00:31:58 Iida

Kyllä joo. Tai norjalaiset ja niiden enkelikultit. Ja jos tiedätte vaikka Myrskyluodon Maijan, niin Maijallahan on vaikka minkälaista jumaluutta, vaikka hän on kristitty. Että myös Suomessa on hyvin vahva tällainen niin sanottu kansanusko tai pakana usko, että on vaikka tonttuja ja joulutontut on ihan normaali osa meidän niin kristillistä ja monateistista jouluamme. Eli se rajanveto on tosi vaikeata. Ja antiikin aikana tää monoteismin idea kehittyi tosi paljon, sitä artikuloitiin ja oli trendi sitä kohti. Mutta se, että miten monoteismi toteutuu yksittäisen juutalaisen elämässä sitten vaihteli paljon, ja tätä mä tutkin.

00:32:40 Tuomo

Joo okei. Mut niinku sanoitkin, että voin kuvitella että on rajanveto on hankalaa, että missä missä kulkee se raja että mikä on aitoa polyteismejä ja mikä on vaan sellaista niinku jotain totunnaistapaa. Että just kun sä otit nää joulutontut esiin, siitä tuli mieleen että okei no joku voi mennä joulukirkkoon ja olla hyvinkin harras uskovainen, mutta tuskin se kuitenkaan sitten vaikka sillä olisi nyt tontut kotona, niin niitä rupeaa palvomaan siellä. Että ne on vaan siellä niinku ikään kuin totunnaistapana. Niin tota mites sitten jos jossain, mä oletan että sun suurin osa lähteistä on esimerkiksi hautakiviä, tällaisia piirtokirjoituksia, niin jos meillä on vaikkapa, että on näiden vainajien hengille... Mikä oli tää tyypillinen formula näissä jonkun juutalaisen hautakivässä. Niin missä määrin me voidaan ajatella, että tää on vain tällainen tapa, että roomalaisilla on tapana laittaa tää tähän alkuun? Vai että oikeasti uskoo niihin henkiin?

00:33:31 Iida

Ehdottomasti päästään vetää rajaa tästä mitä eroa on ihmisellä tai jollakin kuolleella ihmisellä, kuten vaikka pyhimyksellä jotka on kaikki kuolleita. Mutta siis kaikenlaiset kuolleiden kunnioitukset ja kuolleiden kultit on ihan valtavan yleisiä niinku maailmanhistoriassa. Ja myös heprealaisessa raamatussa kuolleisiin ihmisiin viitataan sanalla elim eli jumalat ihan kirjaimellisesti. Eli kyse on hyvin samanlaisesta ilmiöstä kuin nämä roomalaiset dii manes. Sitten kun mennään pitkälle keisariajalle, niin kaikenlaiset merkit ylipäänsä siitä, että näihin kuolleiden niinku dii manes kunnioittamiseen liittyy rituaaleja, niin nehan vähenee. Joten oletettavasti ne rituaalit on myös vähentyneet juutalaisuuden keskuudessa. Mikä sitten sopii hyvin yhteen sen kanssa, että monoteismia artikuloitiin yhä vahvemmin, mutta ylipäänsä ihmisen uskoa ei voi mitata.

00:34:24 Tuomo

Joo se on kieltämättä hankalasti mitattavissa oleva asia.

00:34:26 Iida

Joo, että siis jos luterilainen menee kirkkoon ja lausuu uskontunnustuksen, niin se ei vielä kerro mitä hänen päässään kulkee. Mutta kun puhutaan juutalaisuudesta niin pitää vielä muistaa se, että juutalaisuus ei ole uskonto samalla tavalla kuin kristinusko. Ja siis ongelma tässä on se, että koko sana uskonto on protestanttinen termi, joka kuvaa kristinuskoa. Ja sen

takia sana uskonto on tosi huono kuvaamaan mitään niin sanottuja muita uskontoja, kuten vaikka buddhalaisuutta, hindulaisuutta, juutalaisuutta. Että juutalaisuus ei ollut siis tunnustuksellista siinä mielessä, että juutalaisuus oli käytännöllistä. Siitä käytetään sanaa ortopraxis niin kuin oikeakäytänteisyys.

00:35:09 Tuomo

Ja tässä mielessä, se on aika sitten lähellä kaikkia muitakin antiikin uskontoja. Jos miettii roomalaista uskontoakin, niin ei siinä ole tavallaan oleellista, että mitä sä sun pään sisällä uskot, vaan että miten sä teet ne rituaalit oikein ja suoritat uhritukset oikein ja yhteisen hyväksi ja niin poispäin.

00:35:24 Iida

Ja tällä viikolla sä osallistut tähän jumalan johonkin rituaaliin ja ensi viikolla toisen se on täysin normaalia, eli ne ei ole poissulkevia.

00:35:31 Tuomo

Niin se toiminta on tavallaan oleellisempaa kuin se sinun joku henkilökohtainen usko.

00:35:35 Iida

Niin joo. Just näin.

00:35:37 Tuomo

Tämäkin kyllä tosi kiinnostava aihe. Ja tietyllä tavalla me ollaan niin, vaikka emme sitä aina itse tajuakaan, niin todella kuitenkin tämän tietyllä tavalla tämän kristillisen tradition läpäisemiä täällä länsimaissa, että me otetaan tietyt asiat jotenkin itsestäänselvyytenä. Just tällaiset niin kuin monoteismit ja just, että mitä mitä uskonto on, että eihän vaikka latinan kielessä esimerkiksi ole mitään selkeää sanaa uskonnolle juuri niin kuin sinä sanoit.

00:35:58 Iida

Nimenomaan ja että religio on sitä, että hoidetaan asiat kunnolla niin kuin pitää ja sitähan juutalaisuus nimenomaan on. Eli pitää noudattaa tiettyjä sääntöjä ja silloin toimii hyvin. Mutta sitten on tosi huomattavaa, että jos katsotaan nykyjuutalaisuutta niin myös sellaiset tosi keskeiset asiat tätä oikeakäytänteisyyttä on sellaiset mitä ei sitten enää pidetäkään välttämättä kauhean tärkeinä. Että esimerkiksi suurin osa maailman nyky-juutalaisista ei noudata kosher ruokavaliota, vaikka kosherista puhutaan raamatussa ihan hirveästi. Ja se oli myös antiikissa sellainen tunnettu juttu mikä juutalaisista tiedettiin. Mutta voidaan ehdottomasti kysyä, että miten tiukasti kukaan antiikin juutalainen on sitten ihan oikeasti noudattanut juutalaista lakia, kun myöskään nykyihmiset eivät niin tee.

00:36:50 Tuomo

Niin no siinä on varmasti ollut tosi paljon eroja sen suhteen, että joku on ollut fanaatisempi, ja joku taas ollut aika maallikko juutalainen ja niin poispäin.

00:36:59 Iida

Ja siihen varmasti vaikuttaa sen ihmisen ympäristö tosi paljon. Eli jos hän elää juutalaisessa perheessä ja hänen ympärillään, on iso juutalaisyhteisö, niin kaikkien juhlien viettäminen ja sapatin viettäminen ja muu, niin se tulee vähän silleen automaattisesti annettuna. Kun sitten taas, että jos hän elää alueella missä ei ollut juutalaisyhteisöä, niinku tosi monet juutalaiset eli, niin silloin hänen on itse täytynyt rakentaa se koko juutalainen elämä ja miettiä, että mitä se juutalaisuus hänelle tarkoittaa. Eli kukaan ei sanonut hänelle, että viedä sapatia, päivästön, hänen oli ehkä vaikea järjestää se, koska tällaista vapaapäivää ei tunnettu.

00:37:35 Tuomo

Toi on ihan totta. Haluatko vielä kertoa, että miten sä oot päätnyt tutkimaan just tota sun kyseistä väitöskirjan aihetta, ja mistä sulla tuli mieleen ylipäänsä tällainen aihe, jota on mahdollista ylipäänsä tutkia?

00:37:54 Iida

Joo no kiitän suomalaista koulutusjärjestelmää. Siis meillä oli Helsingissä kreikan oppiaineessa epigrafiikan kursseja paljon erilaisia, ja siellä sitten oli mukana myös juutalaisia piirtokirjoituksia. Ja sitten mä huomasin, että siellä oli tällaisia tekstejä jossa juutalaiset toimii yhteydessä kreikkalaisiin jumaliin. Mä kyselin tästä, et mikä tää juttu on, ja ei kukaan oikein osannut sanoa. Ja sitten mä luin siitä ja kirjoitin esseen, ja totesi että oikei tää onkin tosi jännä juttu, että ei löytynyt vastausta. Kirjoitin siitä gradun. Totesin, että kukaan ihan oikeasti tosiaan ei tiedä ja myös että tällainen niin sanottu juutalainen polyteismi, niin se on vähän kipeä aihe, siitä ei tykätä puhua. Siis nykymaailmassa on tai nyky tällaisessa länsimaaisessa kristilliskeskeisessä maailmassa on tosi voimakas arvo, että monoteismi on hyvä asia, että hyvät ihmiset on monoteisteja. Ja meidän pitää pelastaa nuo barbaarit heidän polyteismiltään. Ja sitten koska juutalaisuudella on niin merkittävä asema sekä nykyjuutanaisuuden että nykykristittyjen identiteetissä, niin ajatus siitä, että jotkut antiikin juutalaiset olisikin toimineet eri tavalla on hirveän vaikeaa tosi monille ihmisille. Mikä on sitten aiheuttanut sen, että suurin osa tutkijoista ei käsittele tätä materiaalia, eli se on vaan ollut kipeää.

00:39:12 Tuomo

Joo, mutta että se on tietysti aina hienoja, kun huomaa yhtäkkiä että tätähän ei olekaan tutkittu. Ja sitten vaan niin sanotusti kun on avoin maali niin sitten pitää laukoa.

00:39:23 Iida

Joo kyllä. Ja siis tutkimukselle on tilaa. Se on hyvä minulle. Mutta siis on valitettavaa, että on sitten ollut niin asenteellista tutkimusta, että näitä materiaaleja ei ole pystytty käsittelemään. Mutta on tosi hienoa, että nykyään tutkimus on niin paljon vapaampaa ja että tätäkin asiaa saa tutkia. Ja en siis tosiaan ole ollenkaan ainut, ja varsinkin näitä raamatullisten aikojen polyteismia on tutkittu jo pitkään ja tosi paljon. Mut juutalaisuuden tutkimuksen kannalta antiikki on sellainen väliinputoamisaikakausi. Että kun yleensä

juutalaisuuden tutkijat tykkää joko raamatullisista ajoista, jotka päättyy sinne persialaisajalle ja jotkut tutkii myös makkabilaiskapinoita eli 150-lukua hellenististä aikaa. Ja sitten tykätään rabbeista eli hypätäänkin myöhäisantiikkiin. Eli suurin osa antiikista on sellainen väliinputoamisaikakausi. Ja sitten taas antiikin tutkijat tuntuu hirveän usein ajattelevan, että jos joku on kristillistä tai juutalaista, niin se on tuollainen teologien juttu. Ja se on kanssa ihan tarpeeton rajanveto.

00:40:22 Tuomo

Joo, se on ihan totta, että kyllä sitä monesti ihmiset antiikin tutkijatkin unohtaa, että tosiaan tää vaikkapa kristinuskokin syntyy kuitenkin siellä Rooman valtakunnassa. Ja niin kun vaikkapa uusi testamenttikin kirjoitettiin sinä aikana, ja että nekin on tavallaan sen ajan tekstejä sieltä samalta alueelta, jota voi myös käyttää tietynlaisena historiallisena lähteenä monessa suhteessa. Ehkä tähän väliin nyt voi sanoa, että tämä on ollut ihan hirveän mielenkiintoista. Toivon, että saat väitöskirjan pian pakettiin, että päästään lukemaan näitä sun tuloksia tästä asiasta. Eli kiitos tosi paljon Iida, että tulit tänne Parlatorioon juttelemaan.

00:40:59 Iida

Kiitos. Oli kiva jutella.

00:41:01 Tuomo

Joo, ja käykää kuuntelijat tosiaan tykkäämässä ja seuraamassa millä ikinä alustalla nyt meitä kuuntelettekaan. Eli joo, kiitos ja moi moi.

00:41:11 Iida

Moikka.